

Minä, Skeptikko:

Hannu Väisänen

Hannu Väisänen on tunnustettu kuvataiteilija ja kirjailija. Vuonna 2007 hän sai kuvataiteen valtionpalkinnon ja voitti kirjallisuuden Finlandia-palkinnon teoksellaan "Toiset kengät". Vuonna 2012 hän liittyi Skepsikseen.

LIITYN SKEPSIKSEEN, koska minulla oli syvä tarve laajentaa tuntemustani sillä alueella, jota niin sanottu luova väki vierastaa. Halusin tutustua rationaaliseen maailmankuvaan ja yksinkertaisen järjen käyttämiseen, sillä luoviin prosesseihin liitetään tavattoman paljon kaikenlaista hämärää, suorastaan hämäävää (taide = henkevä = syvä tuntematon).

Lisäksi kaikenlaiset Kaivonkatsojien veljeskunnat ja Väriterapiaseurat ryntäävät kaikille foorumeille entistä hanakammin. Heidän hankkeisiinsa liittyvä rahan kouraiseminen näyttää niin uskomattomalta, että jonkun median on siihen puututtava. Uskon Skepsiksen tuovan ajatuksilleni tarvitsemani tukea.

En täysin tiedä, mitä sana ”skeptikko” lopulta tarkoittaa. Sillä on – ainakin ranskan kielessä – aika vahva negatiivinen lataus. Ymmärretään että skeptikko on melkein sama kuin kyynikko. Ja kyynikko minä en ole. Jos skeptisyyteen taas liitetään perusteltu epäily, se lähennee sitä mitä tunnen itsekin olevani. Kun skeptisyys on mahdollisimman lähellä totuttujen doktriinien kyseenalaistamista, tunnen kuuluvani skeptikoihin.

EPÄILYNI ON AIHEUTTANUT KOLHUJA TYÖNI EDISTYMISELLE

MAALASIN ALTTARITAUJUJA ja koristelin muutenkin kirkkoja aika pian Suomen Taideakatemiasta valmistu-

miseni jälkeen (1974). Syyt olivat halu toimia yhteistyössä arkkitehtien kanssa ja taloudelliset. Kaksi kolmesta kirkkoteoksestani on kilpailuvoittoja.

Se, että saa maalata alttaritaulun, ei edellytä tunnustuksellista uskoa vaan yksinkertaisesti kirkon jäsenyyttä. Kirkosta eronnut tai ”ulkopuolinen” ei saa Suomessa maalata alttaritaulua. Yksi perimmäinen syy töihin – minun kohdallani – oli myös halu liittyä tiettyyn taidehistorialliseen jatkumoon, niiden taiteilijoiden joukkoon joita arvostan, joiden teoksia tutkin (Fra Angelico, Sassetta, Piero della Francesca jne).

Jokaisen kirkkoteokseni yhteydessä minulta on tiivattu kantaani Jumalaan. Olen aina puhunut vakavasta epäilyksestäni ja ilmoittanut uskovani että epäilykseni on ehdottomasti rikkaus myös kirkolliselle luomistyölle. Usein, melkein aina, julkinen epäilyni on aiheuttanut vakavia kolhuja työni edistymiselle.

Jos sanon, että en ole kohdannut Jumalaa enkä hänen edustajiansa missään yhteydessä, se kaiketi kuulostaa triviaalilta, mutta siihen liittyy jotain siitä, mitä tunnen. Käsitän, että uskon pohjalla on jonkinlainen henkilökohtainen kokemus. Syvästi kriittinen kokemus uskontojen toteukseen eri kulttuureissa, valta, alistaminen ja historiallisen epäoikeudenmukaisuuden siunaaminen vierottavat varmaan minua uskosta.

Humanismia, myötätuntoa, suvaitsevaisuutta ja solidaarisuutta voi harjoittaa myös kirkkojen ja uskontojen ulkopuolella. Jumalaton ei ole moraaliton. Näen, että uskontojen syntymiseen vaikuttaa lähes poikkeuksetta

atavistinen, nimetön pelko ja Jumala synnytetään, jota tuota pelkoa voisi kontrolloida, antaa sille erilaisia nimiä. Mutta pelko ei saa olla moraalisen käyttäytymisen perusmotiivi.

Uusin kirjani ”Taivaanvartijat” (Otava, 2013) kertoo nuoren taiteilijan seikkailuista suomalaisen ev. lut. kirkon kanssa. Se kertoo vaikeuksista, joita taiteilija saattaa kohdata pitäessään tunnontarkasti kiinni omasta työmoraalisistaan ja siitä, miten ahdasmielinen papisto työntää taiteilijan seinää vasten, kun tämä ei onnistu käyttämään ”taivaan antamia lahjoja” taivaallisen suunnitelman mukaisesti, vaan haluaa tehdä sekä maalaamisesta että aiheistaan omat johtopäätöksensä.

Kyllä, minua todellakin yritettiin aikanaan pakottaa polvirukouksiin inspiraation löytämiseksi ja kuva, jonka annan kirjassani, pitää aika tarkasti paikkansa. Tietysti otan kaiken kirjailijan vapauden liioitella ja värittää tuotakin tilannetta. Papiston ja kirkkoväärtien vallankäyttö yli kaiken maallisen vallan on yksi kirjani teema ja samalla realiteetti, joka vain osittain on laantunut.

KULTIT OVAT AINA KIINNOTANEET MINUA

LUULEN ETTÄ jos en olisi kuvataiteilija/kirjailija, olisin jonkinlainen vertaileva kulttitutkija. Kultit, uskonnot, uskomukset, erilaiset jumaluuksiin liittyvät tavat eri kulttuureissa ovat aina kiinnostaneet minua. Teen edelleen jonkin verran kotitekoista kulttitutkimusta. Kaikista kirjallisuuden lajeista juuri kulttitutkimus tuntuu olevan minulle läheisin. Haluan nähdä mitkä kysymykset, tavat, käsitykset yhdistävät eri kulttuureja. Haen siis yhteisiä tekijöitä, en eroja.

Yhteisiä tekijöitä näyttäisi olevan tavattoman paljon. Se tuntuu kertovan jotain ihmisestä. Esimerkiksi synti ja sen tuonpuoleinen palkka tunnetaan lähes kaikkialla, kaikissa suurissa kulttuureissa idästä länteen. Vastaavia esimerkkejä olisi satoja. Kiinnostava yksityiskohta on myös se, että luku viisi toistuu jossain muodossa melkein kaikissa kulteissa (Kristuksen viisi haavaa, Konfutsiuksen penta-järjestelmä, Japanin shintolaisuuden viisivuotiskaudet jne.).

Tämä ei suinkaan todista minulle mitään ihmiskunnan yhteisestä alkukodista, vaan paljastaa pikemminkin aiemmin mainitun atavistisen kaaoksen pelon, johon hetaan järjestystä ja kaavaa. Vuonna 1999 kuvittamani Kalevala voisi olla kiinnostava kuva ihmisen tavasta järjestää taivasta ja taivaan asioita voidakseen itse elää harmonisemmin. Valitettavasti Lönnroth kuohi Kalevalan, irrotti sen suusanallisesta traditiosta ja nautti sen kristillisyyden kanssa (Marjatta-legendan) tavalla, jota ei voi kuin murehtia.

EN NÄHNYT ENKÄ KAIVANNUT MENNINKÄISIÄ

VAIKKA ISÄNI OLI, tai ainakin esiintyi uskovaishenki ja puolusti alituisesti kirkkoa ja kirkon oikeuksia ihmisen yli, se ei yltänyt minuun eikä tarttunut minuun. Nuoruudessa olin avoimesti kiinnostunut buddhalaisuudesta ja sen julkituominen raivostutti isääni. Luultavasti siinä raivostutti

eniten tietty habitus: tukka, pukeutuminen, sandaalit jne. Isäni oli kouluja käymätön ja hänelle kirkko ja sen läheisyys tuntui jonkinlaiselta elintason ja elämänlaadun kohottamiselta. Hän tunsikin, että kirkossa käydessään samalla seurusteleen sivistyneistön kanssa. Isäni kirkkosuhde sai usein todella koomisia piirteitä. Joitakin noista isäni piirteistä olen kuvannut kirjoissani.

Pienenä poikana uskoin itseellisyteen ja riippumattomuuteen. Kuulostaa pikkuvanhalta, mutta sitä se ei ole. Perheeni särkyneet olosuhteet pakottivat meidät jokaisen toimimaan mahdollisimman itseellisesti, mahdollisimman varhain. En uskonut lahjakkuuteen vaan siihen, että niin kutsutut lahjat ovat hankittavissa, joskin työn takana.

Uskoin näin: jos sinulla ei ole lauluääntä, hanki itsellesi lauluääni. Jos sinulla ei ole piirroskättä, hanki itsellesi selkäläinen. Jumalaan en uskonut, enkä siis halunnut ”hankkia” itselleni Jumalaa. Minä ja veljeni olimme tarpeeksi tuihasti katumassa isämme syntejä Oulun tuomiokirkossa, joten minä olin totisesti usein ”tyrkyllä”. Minulla ei ollut niin kutsuttua lapsen uskoa. Rakastin arkipäivää ja todellisuutta yli kaiken. En nähnyt enkä kaivannut menninkäisiä. Silti uskoin eläväni rikkaasti.

Mikään yksittäinen tapahtuma ei ole vaikuttanut maailmankatsomukseni syntymiseen. En ole kokenut yhtä ”suurta häikäistystä”. Kenties mieluummin häikäistymisten sarjan. Niistä jokainen liittyy johonkin matkaan. Olen pitänyt ohjelmani matkustaa aika säännöllisesti eri kulttuurien ääreen niin usein kuin mahdollista. En halua tässä vauhottaa matkoillani ja silti pidän niitä minuuden rakentamisen kannalta tärkeinä.

Viime vuosina olen tehnyt useita matkoja Japaniin. Siellä olen ihaillen ihmetellyt kahden uskonnon yhteen nivoutumista (shintolaisuus ja buddhalaisuus), jota pidän esimerkillisenä. Vertaan tilannetta esim. Irlantiin, jossa kaksi kristillistä liittoutumaa repivät silmät toistensa päistä. Muutamilla Intian matkoillani olen tullut vakuuttuneeksi siitä, että ihmisoikeuksien toteutuminen ei suistaisi perinteisen Intian kauneutta, niin kuin traditionalistit väittävät ja sanovat: jos poistatte kastijärjestelmän, poistatte samalla temppelien kauneuden, naisten käsityötaiton, raga-laulujen harmonian. Matkani arabimaissa, varsinkin viime vuosina ovat järkyttäneet minua syvästi. Kun muistelen, mil-laista oli matkustaa esim. Egyptissä noin kymmenen vuotta sitten ja nyt, en voi muuta kuin kauhistella sitä, miten uskonto ajaa sivistysvaltion takaisin heimotasolle. Kaikki tällainen ei voi olla vaikuttamatta maailmankatsomukseeni.

KYLLÄSTYIN SUOMALASEEN KULTTUURIKENTTÄÄN

TEEN VALEHELEMATTA niin paljon työtä, että harrastuksille jää hyvin vähän aikaa, mikä on tietysti valitettavaa. On kuitenkin yksi. Se on musiikki. Pyrin soittamaan pianoa aina kun sille ilmenee aikaa. Kuuntelen musiikkia ja pyrin laajentamaan musiikin tuntemustani ja tietoisesti rikkoo ennakkoluulojani niiden musiikinlajien suhteen, joita en kunnolla tunne. Olen saanut alkeellisen klassisen musiikkikoulutuksen, josta johtuen klassinen musiikki

soi kotonani eniten. Viime aikoina olen laajentanut tunte-
mustani jatsia ja uutta musiikkia kohti. En tiedä onko ui-
minen harrastus, mutta pyrin uimaan, missä tahansa, niin
usein kuin voin.

Lista merkittävimmistä lukemistani kirjoista ei mah-
du tähän yhteyteen. Teen lyhyemmän listan kirjoista, joi-
ta ilman en voi toimia: Gogolin ”Kuolleet sielut” (ja mel-
kein kaikki Gogolin kirjoittama), Elias Canettin melkein
koko tuotanto, josta mainitsen vain ”Marrakesin ääniä”,
Heinrich von Kleistin ”Marionettiteatterista”, Basho’n ko-
ko tuotanto, ylimpänä ”Kapea tie pohjoiseen”, Proustin
”Kadonnutta aikaa etsimässä”, erityisesti kirjasarjan lop-
puosa ”Sodoma ja Gomorra” -osasta eteenpäin, Flaubertin
”Madame Bovary”. Suomalaisesta kirjallisuudesta ot-
taisin listaan Aleksis Kiven ”Nummisuutarit” ja Maria
Jotunin koko novellit tuotannon. En saa unohtaa Kafkan
merkitystä. Kafkalta otan ”Amerikan”, koska siinä ilme-
nevät parhaiten Kafkan ”piilottelevat” koomiset puolet.
Vielä: Montaignen ”Esseet”, Italo Calvinon ”Kuusi muis-
tiota seuraavalle vuosituhannelle”, George Frazerin ”The
Golden Bough”, joka on yksi tärkeimpiä vertailevan kult-
tutkimuksen kirjoja.

Asun sekä Pariisissa että Lounais-Ranskassa, Dor-
dognessa. Pariisissa jaan asunnon elinkumppanini kans-
sa, maalla olen erityisesti työni vuoksi, joka vaatii pitkiä
yksinoloja. Muutin Ranskaan yli kaksikymmentä vuot-
ta sitten kyllästytyäni suomalaisen kulttuurikentän ta-
paan tehdä kaikkien ympärille aitauksia, joita ei voi ylitt-
ää. Vierastin Suomeen pesiittyneitä liittorakennelmia
(Taidemaalariliitto, Graafikkojen liitto, Kuvanveistäjien
liitto jne.), jotka pakottavat todella luovaa ihmistä rajoit-
tamaan ilmaisuaan, jotta he voisivat totella ammattijärjes-
tönsä sapluunoja.

En kuitenkaan lähtenyt Suomesta ovet paukkuen. Olen
säilyttänyt hyvät työsuhteet kotimaahani. Kuitenkin kat-
son, etten olisi se taiteilija mikä nyt olen ellen olisi ottanut
riskiä ja muuttanut ”tuntemattomaan”. Koska myös kir-
joitan, sovin entistä vähemmän kotimaisiin kategorioihin.
Minun on edelleen erityisen vaikeata kertoa tekeväni mo-
lempia yhtä intohimoisesti, sekä maalaamista että kirjoit-
tamista, ja väittää että ne ovat molemmat ensisijaisia.

Olen juuri saanut valmiiksi suurehkon sarjan uusia
maalauksia, jotka tulevat esille eri näyttelyihin tänä ja ensi
vuonna. Elän siirtymäkautta. Pienen loman jälkeen ja soi-
teltuani tarpeeksi pieniä Bachin preludeja alan kirjoittaa
ensi vuoden keväällä ilmestyvää kirjaani. Se ei ole omaelä-
mäkerrallisen (fantisoidun) kirjasarjani jatkoa, vaan koko-
elma kertomuksia omituisista, ihmeellisistä ihmisistä, joi-
ta olen tavannut eri paikoissa. Minulle hyvin uudenlainen
ja haastava kirjoittamiskokemus. Syyskuussa matkustan
Japaniin kuvaamaan Japanin kulttuuriin liittyviä tärkeitä
jokia, joka on seuraavan näyttelyni teema.

KAIKKEIN HIRVEIN ELI COLOUR HEALING

MIELESTÄNI RANSKASSA uskotaan vähemmän yliluon-
nolliseen kuin Suomessa. Kyllä Suomi on kaikenlaisen

yliluonnollisen vastaanotossa ylittämätön. Perinteisesti
Ranskassa on vallalla kartesiolainen epäily. ”Epäilen, olen
siis olemassa” (muunnettavat muuttaen), on periranska-
lainen tapa suhtautua kaikkeen.

Ranska on kuitenkin muuttumassa. Demografinen
muutos on tuomassa selvästi uudenlaisia uskontoja, kult-
teja, uskomuksia. Ranskassa on voimakas islamilainen
vähemmistö, joka on tuonut julkiseen keskusteluun, ei
ainoastaan huntu- ja burka-kysymykset, vaan myös ju-
malattomuuden ja maallisuuden käsitteen ja niiden ym-
päriellä käytävän loputtoman debatin.

Kansainvälistymisen ja internetin myötä Ranskaan
ovat myös rantautuneet kaikenlaiset New Aget, kauko-
parannukset, Fengshui ja kaikkein hirvein eli Colour
Healing, taidemaalarin kauhistus, koska tuo Kaliforniasta
tuleva liike panee värit moraaliseen arvojärjestykseen.

Ranska on kuitenkin vielä säästynyt pahimmilta ang-
losaksisilta hihhuleilta. Poikkeuksena lienee parin julki-
suushenkilön (mm. Paco Rabanne) maailmanlopun ju-
listamisvimma ja heidän syvälle Bretagnen kallioon lou-
hitut bunkkerinsa. Kun parturini alkaa puhua minul-
le erilaisista hoitavista kivistä ja ”silvaamisesta” minä
sanon oitis: ”Kiitos, tämä pituus riittää. Ei tarvitse enää
lyhentää!”

TEHTÄVÄ SKEPSIKSELLE

EN USKO täydelliseen maailmaan. Tai uskon siihen yh-
tä vähän kuin täydelliseen taideteokseen. Hyvä, onnistu-
nut taideteos näyttää olevan vielä kehkeytymisen tilassa.
Sitä ei ole hiottu liian täydelliseksi. Täydellinen maail-
ma viittaa mielestäni myös tiettyihin totaaliäärisiin uto-
pioihin, joista meillä on riittävästi epämieluisia esimerk-
kejä. Ihminen on epätäydellinen, joten on loogista et-
tä ihmisyhteisöt ovat epätäydellisiä. Epätäydellinen on
myös positiivinen haaste. Ja saammeko täydellisen maa-
ilman valmistumaan, vaikka sellaisen tahtoisimmekin,
ennen kuin ekokatastrofi pyyhkäisee hankkeemme pois
maanpinnalta?

Ihmisoikeudet ovat kasvavassa määrin minua lähellä.
On selvästi nähtävissä, miten uskonnot ja kultit ja tra-
ditiot ovat tuhoamassa jo hankittuja ihmisoikeuksia ja
tasavertaisuutta, viemässä ihmiskuntaa takaisin heimo-
tasolle. En tarkoita ainoastaan talibaneja. Kaikkien, ai-
nakin monoteististen kulttuurien ääriäidat vaativat pa-
luuta oikeisiin traditioihin. Toivoisin, että Skepsis teki-
si kirjoittajiansa ja toimijoidensa kanssa laajemman sel-
vityksen siitä, miten uusi uskonnollinen liikehdintä on
vaikuttamassa mm. naisten oikeuksiin, seksuaalivähem-
mistöjen tuhoamiseen ja ylipäätään ilmaisuvapauden
nitistämiseen.

Mikä on elämän tarkoitus? Tästä saan varmaan
Huuhaa-palkinnon, mutta vastaan mahdottomaan kysy-
mykseen mahdottomalla tavalla: ihmiselämän tarkoitus
on oppia muurahaisilta, mitä on oikea yhteisöllisyys ja
toiminta vailla pelkoa. Muurahaisen elämän tarkoitus on
yrittää olla oppimatta mitään ihmiseltä.